

har bestämmelserna medgivit en liberal tolkning i den mån förståelsen för nattvardsgångens betydelse har vuxit och prästen har insett både den gåva och det krav hans ställning för med sig.

Håller man fast vid Luthers syn på gudstjänstens innebörd och prästens ställning däri, är det angeläget att de bestämmelser som reglerar gudstjänstlivet inte på något annat sätt begränsar liturgens möjlighet till kommunion, än att denna verkligen sker tillsammans med församlingen. Vet prästen inte med säkerhet att någon annan i församlingen vill begå sakramentet, då kan han inte hålla nattvard, eftersom han inte är kallad att betjäna sig själv, utan andra. Den officiella svenska ordningen är på denna punkt klart luthersk. När det i Sverige dessutom stadgas, att prästen kan bruka självkommunion bara när ingen annan tjänstgörande präst är tillstädes, då har visserligen en principiellt sett oväsentlig formfråga framhävts, som i det liturgiska bruket hugfäster minnet av ett skenproblem med fatala komplikationer, men något hinder har inte rests för prästens regelbundna kommunion. Att liturgen låter sig betjänas av en medhjälpare när en sådan tjänstgör i gudstjänsten ter sig fullt naturligt i en kyrka som den lutherska, där hänsynen till traditionella bruk alltid är stor. Risken med en dylik liturgisk bestämmelse är den, att man lätt kan få den föreställningen, att nattvarden är bättre och riktigare firad den gång man får den genom en annan präst. Den svenska ordningen behöver därför som ett nödvändigt korrektiv ett klart medvetande hos liturgen om att hans regelbundna deltagande i församlingens kommunion är en självfallen sak, oberoende av om han tjänstgör ensam eller har en medhjälpare för nattvardsutdelningen.

Helge Nyman

En ungdomens psalmbok från år 1648

Till de verkligt intressanta problemen rörande 1600-talets rika psalm- och psalmbokshistoria hör förhållandet mellan den s. k. Upsalapsalmboken av 1645 och de många skilda psalmbokstryck, som utkommo under den senare hälften av 1600-talet.

Även där man försökte att bibehålla den mera officiella dispositionen, sprängdes ramen genom tillskott av andra psalmer än 1645 års. Många psalmer blevo även uteslutna.

Ignatius Meurer, som hade privilegium på Upsalapsalmboken, lät 1648 utgiva två stycken psalmböcker. Den ena kallas "En liten psalmbok, Theruthinnan the förnämste psalmer, som i Gudz försambling siungas, äre insatte. Vngdomen til gagn och goda, vplagd't och aff trycket vthgången i Stockholm. Hoos Ignatium Meurer, åhr 1648." Den kallas här för M 48. Dess "syster" har en liknande titel: "En liten psalmbook. Therutinnan the

förnämste psalmer, som i Gudz försambling siunges. Nu på nytt aff trycket vthgången." Även denna psalmbok är tryckt i Stockholm. Titelbladet saknar år, men ryggtiteln uppgiver 1648. Boken är inbunden tillsammans med en annan förlagsartikel från Ignatius Meurer nämligen "Christeligh böne-konst", tryckt i Stockholm 1648. Psalmbok nr 2 kallas här för M 2.48.

M 48 är hopbunden med 1. "K. Davidz Psaltare" . . . Ignatius Meurer. Stockholm 1648. 2. "D. Mar. Luth. Böne-konst" . . . Ignatius Meurer. Stockholm 1648. På pag. 28 återfinnes "morgon oc afton psalm. För thenna dagh (natt) så nådelig, O Herre Gudh wij tacke tigh."

Dispositionen av psalmboken sker enligt den femindelning, som skulle visa sig så livskraftig. De fem huvudavdelningarna och deras underrubriker fördela sig på följande sätt. I. Katekesavsnittet, som i sin tur omfattade 1. De tio budorden. 2. Evangelium eller "trones articklar", där vi återfinna "Jungfrw Mariae Loffsång. Symbolum apostolicum. B. Lutheri. Symb. nicaenum. Canticum Ambrosii et Augustini. 3. Herrans böön. 4. Om döpsen. 5. Om Herrans nattward." Efter katekesavsnittet kommer II." Några Davidz psalmer." III. "Några evangeliska liknelser." Kyrkoåret möter oss i avdelning IV. "Åhrliche höghtjiders psalmer. 1. Om Jesu Christi mandoms anammelse. 2. Jwlehöghtjdh. Om Christi menniskelige födelse, hymner och loffsånger. 3. Om Christi omskäreelse. 4. Om Christi döpselse." Hänvisning till katekespsalmerna! 5. "Om Jesu Christi pijn och död. 6. Påscha höghtjdh. Om Jesu Christi vpståndelse. 7. Om Christi himmelfärd. 8. Pingedagha höghtjdh. Om then Helga Anda."

Det femte avsnittet innehåller en mera systematisk och dogmatisk uppställning. V. "Åtskillige psalmer om allehanda nödtorfter. 1. Om Antichristi rikets affall. 2. Om Gudz Ordz wärkan. 3. Om menniskionnes vprättelse och saligheet. 4. Tacksäyelse psalmer för wälgerningar. a/ andelighe. b/ lekamelighe. 5. Om syndernas förlåtelse. 6. Emoot allehanda anfechtningar. 7. Morgon och affton psalmer. a/ vhti gemeen. b/ Psalmer. Synnerheet, om morghonen. c/ om aftonen. 8. Om echtenskaps ståndet. 9. Tröste psalmer. 10. Beredelse psalmer emoot dödhen. 11. Begraffningz psalmer. 12. Litanian."

M 48 omfattar 121 psalmer. I registret saknas psalmen "Herre Gudh Fader stat oss bij." Från det s. k. tillägget till Upsalapsalmboken 1645 har M 48 upptagit "Then Helge Andes nådh."

Det är givetvis en viktig fråga, vilka psalmer, som man ansåg som de nödvändigaste, d. v. s. "the förnämste psalmer, som i Gudz försambling siungas." Psalmboken var, som ovan har angivits avsedd till att vara en ungdomens psalmbok. Den uppgiften saknas underligt nog för M 2.48, som synes i ännu högre grad än M 48 vara lämpad som lärobok i psalmkunskap för barn och ungdom.

En förteckning över psalmbeståndet i "ungdomens psalmbok" M 48 lämnas här till ledning för framtida frekvensundersökningar rörande det svenska psalmbeståndet.

Af diupsens nödh ropar
 Alle christne frögda sigh
 All then ganska christenheet
 Allenaste Gudh i himmelrijk
 Ach wij syndare arme
 Allena til tigh Herre Jesu
 Aff Adams fall är platt
 Bewara oss Gudh i thin
 Beklaga aff alt mitt sinne
 Christus är födder aff en
 Christus then rätta Herren
 Christ låg i dödzens bandom
 Christus är vpstånden aff
 Christe som liws och dagen
 Daghen ifrån oss skrijder
 En rijker man, wäldiger
 En jungfru födde itt barn
 En syndigh man som lågh
 Ewinnerligh är mitt hopp
 Efter Gudz skick går thet
 Fader wår som i himblom
 Förbarma tigh Gudh öfwer
 Frögder edher alle
 Gudh Fader vthi himmelrijk
 Gudh ware lofwadt och högel.
 Gudh är wår starckheet och
 Gudh ware oss barmhertigh
 Gudh ståår i Gudz församb.
 Gladeligh wele wij haleluia
 Gudh aff sine barhnhertighet
 Gudh Fader williom wij prisa
 Gudh som all ting skapade
 Hielp Gudh hwad för jämerl.
 Herre Gudh Fader stat oss bij
 Herre hoo skal ewinnerligh
 Hwad kan migh stå til
 Hwij berömer tu fast tigh
 Hielp migh min Gudh min
 Herre som offta nådeligh
 Herren som vthi sin högsta thron
 Högfärd är en odygd så stoor
 Hielp Gudh at iagh nu kunde
 Hwar man må nw wäl glädia
 Hela werlden klager sigh

Hörer til i christrogne alle
 Jesus Christus är vår helsa
 Jerusalem tu helga stadh
 In dulci jubilo
 Jesus vppå korset stodh
 Jagh ropar til tigh o Herre
 Jesus Christus han är
 Jesus tu äst vår salighet
 Itt barn är födt i Bethlehem
 I stofft och sand
 Jagh wil aff hiertans grunde
 Kommer här och låter oss
 Kommer hijt til migh säger
 Kom Helge Ande Herre godh
 Kom Helge Ande Herre Gudh
 Låt thet icke förtryta tigh
 Lofwat ware tu Jesu Christ
 Låt oss thene kropp begrafwa
 Min siäl prijsar storliga
 Min Gudh, min Gudh
 Min siäl skal lofwa Herran
 Medan man lefwer i werlden
 Mitt hierta hwij grämmer
 Min Gudh och fader käre
 Med glädie och fridh far
 Nw är kommen vår påska
 Nw bidie wij then Helge And
 När min tidh och stund komen
 O Gudh wij lofwe tigh
 O Fader vår wij bidie tigh
 O Fader vår högdt öfwer oss
 O Herre Gudh af himel. wij
 O Herre Gudh gör nådh
 O Herre Gudh betee tijn
 O Herre Gudh af himel. vår
 O menniskia wil tu betänckia
 Om en rijk man här siungom
 O Jesu Christ som mandom
 O Gud vår fader i ewighet
 O rene Gudz lamb oskyldigt
 O tu Helghe Ande kom
 O Herre Gudh af himel. giff
 O Fader vår barmhertig
 O Herre Gudh tin helge

O Gudh förlän mig thina
 O Gudh hwem skal iagh klaga, min
 O Gudh hwem skal iagh klaga, then
 O Gudh tin godhet tacke wij
 O Herre Gudh som all ting
 På tigh hoppas iagh o Herre
 Puer natus in Bethlehem
 Säll är then man som icke
 Säll är then man som frucht.
 Sigh frögde nw himmel och
 Så skön lyser then morgonst.
 Siungom nw aff hiertans
 Thesse äro the tijo budh
 Then som wil en christen
 Then som vnder hans beskerm
 Then Helge Andes nådh
 Tå migh går sorg och nödh
 Tacker Herranom som är
 Tigh Herre mild, jag tacka
 Tig wari loff och prijs
 Vthan Herren faller oss til
 Vpstånden är wår Herre
 Wij tro vppå en alzmechtig
 Wij troo vppå een Gudh
 Wår Herre Christ kom til
 Wår Gudh är oss en wäldigh
 Waker vp i christne alle
 Werldenes frelsare kom
 Wälsignat ware Jesu nampn
 Wij som lefwe på werlden
 Wij begåm nw then hugnelig
 Wendt aff tin wrede, Herre
 Wij lofwom Christ en konung

I M 2.48 föreligger en ännu mera markant gallring. Det är av stort intresse att lägga märke till vilka psalmer, som här ha fått stå kvar och vilka psalmer, som ha ratats. Men jag kanske får tillfälle att återvända till detta liksom till en jämförelse mellan Meurers båda psalmböcker.

Anm.

Om Meurers tryckning av 1645 års Upsalapsalmbok se Bengt Wahlström, Studier över tillkomsten av 1695 års psalmbok, Uppsala 1951, s. 14. Förhållandet mellan 1645 års psalmbok och de många olika psalmböckerna under andra hälften av 1600-talet antydes där som en givande forsknings-

uppgift. Se även s. 14 not 6 och anförd litt. En del smärre förändringar i stavningen ha vidtagits i ovan angivna textpartier. Det av mig använda exemplaret har ägts av Carl Snoilsky och bär följande intressanta anteckning: "Skänkt till mig, enligt min moster Gref:an Ebba Manderströms testamentariska förordnande. C. Snoilsky. Sept. 1895. Liber unicus."

Bengt Wahlström

Trospsalmen

Tradition och nybildning inom svensk kyrkosed

Då jag 1 söndagen i advent 1946 bevistade högmässan i Tuve kyrka i Västergötland, fäste jag mig vid att omedelbart efter trosbekännelsen men före predikstolpsalmen sjöngos tre versrader ur Lutherpsalmen med numret 135 i vår nuvarande psalmbok:

"Hjälp oss att i denna tro
till änden faste bliva.
O Gud, förbarma dig."

Jag gjorde då ingen anteckning om saken, utan registrerade den blott i minnet. Icke heller vid senare besök i Tuve kyrka (sönd. e. nyår 1947, 23 e. tref. 1947) blev seden antecknad. Först domssöndagen 1951 har jag i mina "Kyrkominnen" antecknat: "Trospsalmen lever ännu kvar: 'Hjälp oss att i denna tro till änden faste bliva. O Gud, förbarma dig.'" (Pettersson V, s. 2233.) Dessa tre versrader komma nedan att kallas "trospsalmen".

Så långt betraktade jag seden som en enstaka, om än intressant företeelse. Men då jag 10 söndagen e. tref. 1955 konstaterade, att samma bönehymn sjöngs omedelbart efter trosbekännelsen i Mollösunds kyrka i Bohuslän, beslöt jag närmare undersöka sedens utbredning och uppkomst. (Pettersson, VII, s. 3471.)

Fördenskull vände jag mig till Kyrkohistoriska arkivet i Lund (LUKA), vars frågelista angående religiösa föreställningar och kyrklig sed — ehuru föga uttömmande — kunde tänkas ha inbringat upplysningar i berörda hänseende. Egentligen är det blott den 18:de av frågelistans 30 frågor, som tangerar vårt ämne. Där efterfrågas nämligen ev. sockensed med särskilda psalmer vid de olika högtidsdagarna. Det torde sålunda närmast ha varit en tillfällighet, om vid frågelistans begagnande andra än direkt efterfrågade, speciella, söndag efter söndag återkommande moment i högmässan framkommit. Visserligen har frågelistan på sistone utökats med en 31:sta fråga avseende övriga bruk m. m., men då denna fråga mera har karaktären av uppsamlare av överblivet gods, och klara preciseringar sålunda saknas,